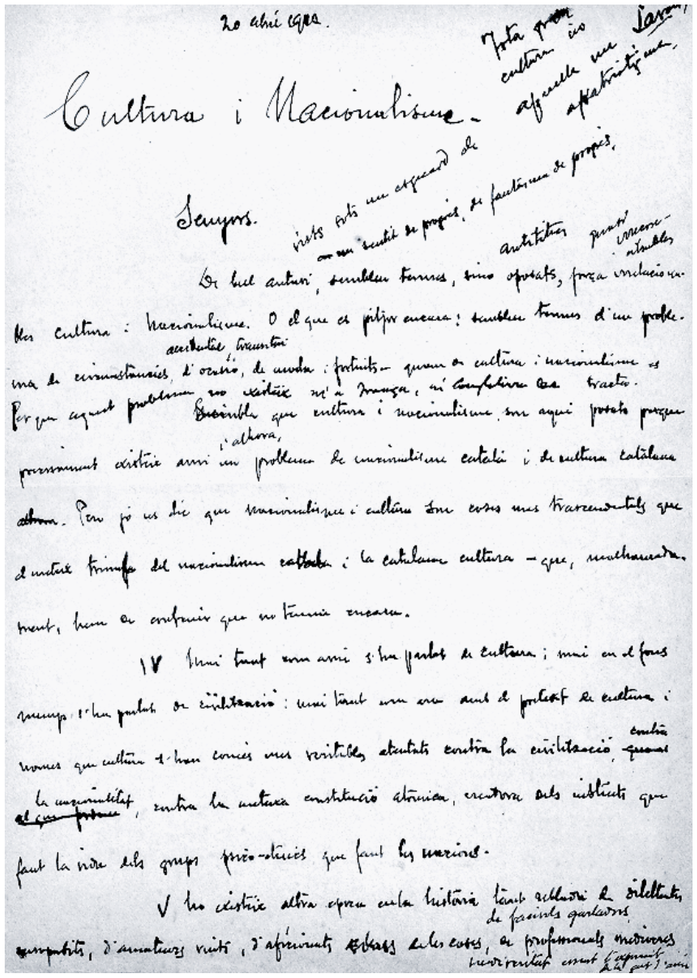

una distinció especial, ni una aspiració suprema, –sinó naturalíssim deure, constant actuar pensant de vostra vida. Deixeu-vos d'aquets que parlen d'Europa, com de alguna fantàstica cosa inassolible. –No amics. No som tan lluny d'Europa, ni Europa és tan lluny de nosaltres, que no poguem llegítimament aspirar a recollir amb tota galania la herencia mental i mediterrania dels grecs i adhuc la saturació de civilització dels actuals francesos –arribats al màxim" (15 de setembre de 1923, pàg. 19-20). Després, reprenent el fil de "Cultura i Nacionalisme", repassa la història recent de Catalunya i descriu el que creu que ha estat el primer pas cap en aquesta decadència de la qual tant parla: "*12. –I heu's aquí la paradoxa. El primer triomf polític català, fou realment el primer pas enrera en el camí de la satisfacció de les aspiracions. I és absurde tot triomf en el si de la pau. Per això, l'inicial èxit polític català, coincidí amb l'accés a la vida pública dels aspirants a cultura europea –aquests homes que hi aspiraven, com l'ambiciós fill de modesta casa, malalt de vanitat llastimosa, aspira a títols i honors que no són de son natural estament.*" És a dir, que la culminació física d'aquest procés, que Xènius endegà a *La Veu de Catalunya* des de l'1 de gener de 1906, fou la victòria de Prat de la Riba el 14 d'abril de 1907 a la Diputació de Barcelona i la constitució de la Mancomunitat el 1914. Cristòfor de Domènech, aleshores, fa la diagnosi d'aquesta hegemonia a nivell cultural: "*13. –Des d'aquest moment, l'empenta i vigoria intel·lectual catalana, la vera cultura catalana, minven. I s'encarcara la prosa que s'escriu seguint als mestres; el vers es perd en minúsculs preciosismes i no apareix un sol autor nou que arrivi al poble. Aquells propagandistes sempiternus de cultura, grans* jongleurs *que distreuen al públic, juguen a estrafer l'europeu però no fan obra de cap mena, ni, per poc que poden, la deixen fer.*" Seguint el fil, sobretot vol fer notar i criticar la feblesa cultural, causada per l'isolament dels triats per Xènius; que, a més, ha bandejat tota una sèrie de personatges, entre els quals s'incloïa ell mateix, que haurien d'haver fet part d'aquesta hipotètica reconstrucció. Així doncs, com que s'ha perdut l'arrelament en el poble, tot esforç regenerador esdevé inútil. Vista la conjuntura, Cristòfor de Domènech es pregunta: "*16. –Quina cultura tenen avui els catalans? Una cultura catalana? No. Tenen una cultura europea, o més exactament i el que és pitjor, una cultura francesa, una cultura anglesa, una cultura lleument castellana, lleugerament clàssica, segons temperament i segons les idiossincràcies culturals, que poden fer-se de les diferents cultures definitives. [...] 19. –En lloc de posar-se cara a cara d'Europa i jutjar-la; en lloc de catalanitzar metòdicament totes les grans cultures foranes antigues i modernes; en lloc d'al·liberar a la jovenesa del jou de tenir que estudiar a travers dels altres, -dels ideals i interessos dels altres, –forçant-la a una reial pèrdua de temps; en lloc de disciplinar amb una no vista severitat les forces de la nació catalana; en lloc d'establir una conducta, una norma* nacional *i no de mode mental; en lloc d'arrivar fins al més humil dels fills del poble, abrandant-lo amb la flama purificadora de l'ideal, fent-li sentit la transcendència, la necessitat inaplaçable de la tasca diària d'avui; en lloc de fredament organitzar la Victòria, fins en els més mínims detalls; en lloc de masclement, heroicament irlandejar; en lloc d'activar la saturació catalana fins a ésser a son máxim en tothom sense excepció; en lloc d'orientar vers fecunditat i ordre honest totes aquestes caòtiques publicacions irrisoriament oficials; en lloc d'exacerbar la voluntat del poble; en lloc de crear políticament circumstàncies catalanes; en lloc d'una formidable entesa d'universal catalanitat, –els homes directors es posen un frac d'adroguer i parlen inelegantment de les virtuts del seny de conill casolá i de les belleses sorprenents de totes les civilitzacions de forania.* I, tot seguit, afegeix: *23. –Què han avençat en 17 anys de Cultura i Nacionalisme en mans d'aquests exhibicionistes individuus, directors fins ara de la Catalanitat? Què han fet els que es creien –i creuen encara– mestres de cultura i política? –Allò que no admet excuses: crear catalans, escèptics del futur triomf català. I altre més greu cosa: extraviar a la joventut que puja, atormentada per un snetiment únic: la decepció de la obra dels homes de la patria. Veritat és que ja hi convenen aquells director en retirar-se.*" Comptat i debatut, el domini noucentista ha fet perdre el present, però, encara més greu, ha delmat per sempre les noves generacions. El desig de fer país ha estat foragitat de soca-rel, s'ha bescanviat la iniciativa col·lectiva per l'empenta personal. D'aquest amaneraament, d'aquesta refinada superficialitat, se'n deriva la incapacitat dels dirigents i l'abúlia del poble incapaços de seguir l'exemple dels coratjosos irlandesos que es rebel·laven contra la metròpoli el 1916 i obtingueren la independència el 1921. Cristòfor de Domènech pensava que totes les nacionalitats tenien dret a obtenir el seu reconeixement estatal, com escrigué al manuscrit de la conferència inacabada "Una nacionalidad amenazada": "*Los grandes problemas de la paz mas dificil que hayan conocido los siglos, no permiten observar los atentados que contra algunas nacionalidades seculares cometen viejos estados que por azar han salido indemnes de la guerra. La guerra fue ganada en virtud del enorme peso moral que sostenia a los vencedores. I estos pusieron en su bandera como lema el principio de las nacionalidades, esto es, el derecho a ser libres y a regirse por si mismas, de las naturales nacionalidades. Entre estas naturales nacionalidades se halla Cataluña. Algunos miles de sus hijos murieron en Francia defendiendo este sagrado principio. Y son algunos miles mas los que estan dispuestos a morir para hacerlo efectivo, si antes la cancillerias europeas y americanas no intervienen para que cese este estado de guerra moral que hoy existe entre España y Cataluña.* D'aquí en endavant, a la conferència "Cultura i Nacionalisme", continua insistint en els arguments glossats fins ara i, finalment, la clou amb una arenga a l'auditori: *39. –En veritat us dic: sense independència i sense vigorosa independència de criteri –què seria de nostra modestívola i maternal llevor d'una més rient i més ágil civilització humana?– deia Abu-Bekr als seus soldats, abans de la guerra Santa: Una nit de sentinella, és més profitosa per a la salvació, que dos mesos d'oració. Una nit de centinella! Una de centinella! –I ferms centinelles de la nit en vetlla del triomf de la Catalanitat! –Heu's aquí el que llealment us dic jo. He dit ja prou.*"

Com era previsible, l'èmfasi de Cristòfor de Domènech féu córrer la brama, si més no, a les publicacions afins. Antoni Fuster Valldeperas (2), la comentà a *Foment*: "*Cristòfor de Domènech exposa el diferent contingut que, a son juí, té la paraula Cultura per a tot poble, segons si aquest gaudeix o no de la seva sobirania, car essent la cultura una modalitat autòctona de cada poble i per tant quelcom d'anexe a la nacionalitat, aquella serà cosa distinta quan la nacionalitat pugui o no desenrotllar-se lliurement. Si cultura és sinònim de civilització per als pobles lliures, resulta, pel contrari quelcom d'antagònic i fins enemic per als pobles esclaus. En el pobles lliures és impossible dissociar la cultura de l'essència de llur nacionalitat: en els pobles que no han assolit o no han recuperat la sobirania, aquests dos termes gairebé sinònims,* Cultura i Nacionalisme, *s'exclueixen. I aquest és el cas de Catalunya. [...] Essent, doncs, tota cultura una resultant dels instints propis. Cristòfor de Domènech conclou que tot un poble que posseix originàriament aquests instints o mor o és lliura. I es pregunta: el poble català, no estaria també en l'alternativa de morir o lliurar-se? Així el filosop catalá arriba a trobar, per deducció, la raó gairebé científica del resorgiment de Catalunya com a nacionalitat. [...] El conferenciant exposa com els que han escrit fins ara els directors de la catalanitat i de la cultuaa no han fet més que crear un estol d'escèptics en el futur triomf català duent al poble a la narcotització, a l'estacament de la seva vigoria. I pregunta: què és preferible, una cultura sense pàtria o una pàtria sense cultura? El conferenciant avantposa el sentit de pàtria a tot altre sentit, afirmant que els catalans s'han venut, a canvi d'una cultura fantasma, la seguretat d'una pàtria lliure.*" (Lluch [Antoni Fuster Valldeperas] «Conferencia d'En Cristòfor de Doménech», *Foment*, núm. 107, 9-V-1922, any XVII, pàg. 3). També fou ressenyada al setmanari *L'Estevet*: "*Ara va bé! –que deia l'ínclit Casas-Carbó en els seus bons temps. Per tot arreu la veu del bon seny s'aixeca. Ara el bon seny ha parlat a Reus, al Centre de Dependents d'aquella ciutat per boca d'En Cristòfor de Domènech, filòsof gairebé inèdit, però indiscutible fibra, és un patriota integèrrim, dels que no admeten claudicacions. A Reus ha donat una conferència sobre* Cultura i nacionalisme *en la qual ha dissecat, amb un bisturí de doble tall, l'obra dels dirigents de la cultura i de la política catalanes d'aquests darrers divuit anys, afirmant que els catalans s'havien venut l'assegurança de la llibertat a canvi d'una cultura fantasma. Aitals dirigents s'han preocupat molt de cultura, però han deixat narcotitzar el poble. La veu de Cristòfor de Domènech els crida per un altre camí, preferint una pàtria sense cultura a una cultura sense pàtria. Car un cop assolida la llibertat de la pàtria, tot això altre de la cultura, com es diu en l'Evangeli,* ja ens serà donat per afegidura. *El primer és el primer... Fer pàtria. Ja ho sabeu catalans. Això ho diu un filòsof. I no sempre els filòsofs van enganyats.* Alguna vegada ha de tenir raó la Filosofia... (s/s, *L'Estevet. Setmanari nacionalista popular*, any II, 2a època, núm 19, Barcelona, 12 de maig de 1922, pàg. 304) (3). I, amb el seu estil peculiar, en féu cinc cèntims Plàcid Vidal en un dels seus llibres de memòries: "*La sala era*

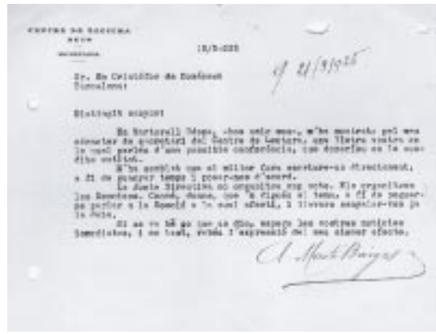

plena. Cristòfor de Domènec dissertà sobre Cultura i Nacionalisme. Tractà amb frase intel·ligent i enginyosa, de la missió de la nova intel·lectualitat catalana, i també aconseguí tant d'èxit com podia desitjar. El públic esclatà en un devessall d'aplaudiments. Cristòfor de Domènec, impressionant, va trencar l'ampolla i la copa que tenia damunt la taula, i es posà a córrer i a brincar pels departaments de darrera la sala, com si es tornés boig de satisfacció" (Plàcid Vidal: *El convencionalisme de la vida*. Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, pàg. 23-24). D'altra banda, com fa notar Montserrat Corretger (citat, pàg. 77, nota 12), els cercles propers al conferenciant el felicitaren pel seu gran èxit. Així ho féu Martorell Òdena, l'organitzador de la xerrada: "*Tingueu present que de vos prinsipalment la joventut del Centre en guarda un gran recort de la vostre visita i de una manera sorollosa de la vostre Conferència, que èxit va ésser per vos, també hu va ésser per mi*" (s/d, final de maig de 1922). I Salvat Papasseit en